

1920-2020: Det dansk-tyske grænseområde – fra grænsedragning til samarbejde

Region Sønderjylland-Schleswig

Indholdsfortegnelse

Indledning	1
1920-1932: Nye relationer efter grænsedragningen	2
1933-1945: Nazister, krig og besættelse	4
1946-1954: Efterkrigstiden	6
1955-1972: København-Bonn og dens følgevirkninger	8
1973-1981: Danmark i Europa	10
1982-1996: På vej mod formaliserede forhold	11
1997-2007: Et fælles grænseland	12
2008-2019: Fremskridt og pragmatisme	15
Epilog	18
Litteraturliste	19

Kolofon:

Udgiver: Region Sønderjylland-Schleswig

Forfatter: Andrea Graw-Teebken, ph.d

Regionskontor & Infocenter

Lyren 1 DK-6330 Padborg

Tlf. +45 74 67 05 01 Fax +45 74 67 05 21

www.region.de www.region.dk

www.kulturfokus.de www.kulturfokus.dk

www.pendlerinfo.org

Marts 2020

ISBN: 978-87-93827-16-5

Tryk og layout: Toptryk Grafisk, Gråsten

Fotos: Martin Ziemer, Tim Riediger (nordpool), Sören Sachau (Cover midten), Colourbox,

Region Sønderjylland-Schleswig

Tak til Dr. Martin Klatt

Indledning

Siden 1997 arbejder vi i Region Sønderjylland-Schleswig med det grænseoverskridende samarbejde mellem de danske og tyske kommuner nord og syd for grænsen. Regionen har skabt nye netværk, vakt politisk opsig, været med til diskussioner og har selv startet diskussion. Regionen er snart ved at runde et kvart århundrede og har altid ønsket at formindske de gener, landegrænsen og de forskellige juridiske, politiske og administrative systemer fører med sig.

Landegrænsen er netop udgangspunktet for vores lille hæfte. Vi ser på de forløbne 100 år efter oprettelsen af den nuværende grænse. Vi lægger fokus på både danske og tyske regionale udviklinger i Schleswig-Holstein og Sønderjylland, men samtidigt også på det nationale og internationale. Hæftet henvender sig til den brede offentlighed og vi håber, det får mange læsere.

I 2020 vil der være mange arrangementer. Om man nu fejrer Genforeningen eller begår et jubilæum er for os i Region Sønderjylland-Schleswig underordnet – vi glæder os over den fredelige sameksistens og det gode samarbejde, vi har fået lov til at medvirke til siden 1997.

God læselyst!

Foto: Martin Ziemer

1920-1932: Nye relationer efter grænsedragningen

Årene 1919/1920 var en omvæltningsfase for hele det europæiske kontinent. Mens 1. Verdenskrig blev udløst af det komplicerede alliancesystem, som var blevet skabt i slutningen af 1800-tallet, og som længe havde holdt stormagterne i skak, blev fredsaftalen i Versailles en udfordring for Tyskland. På fredskonferencen blev ansvaret for krigen placeret hos Tyskland og Østrig-Ungarn. Den første tyske demokratiske republik blev udråbt i Weimar, og krigens vindere bestemte, at der skulle holdes folkeafstemning i udvalgte områder, hvor befolkningen var blandet både sprogligt og kulturelt - herunder Nordslesvig. Ideen om folkenes selvbestemmelsesret¹ var blevet politisk formuleret af den amerikanske præsident Woodrow Wilson. Det var nyt at spørge befolkningen til råds i et politisk-strategisk spørgsmål.

Hertugdømmet Slesvig blev delt i to afstemningszoner. En international kommission kom til Flensburg for at udarbejde, gennemføre og overvåge den praktiske del af afstemningen. Den nordlige zone fra Kongeåen ned til Flensburg stemte overvejende dansk, mens den sydlige zone med Flensburg og vestpå stemte overvejende tysk. Det tidligere hertugdømme, som efter den dansk-østrigsk-preussiske krig 1864 var kommet under Preussen, blev herefter delt. Den nordlige del, det nuværende Sønderjylland, kom til Danmark. Genforeningen blev fejret over hele landet og især i Sønderjylland, hvorefter der gik en omfattende omstrukturering i gang. Jernbanespor og veje blev omlagt, så forbindelsen sydpå blev afbrudt eller besværliggjort. Hertil kom omlægning af forvaltningspraksis, skolernes læreplaner og generelt alle offentlige institutioner og strukturer – et kæmpe genforeningsprojekt.²

Solidariteten med Sønderjylland var stor i resten af landet, omvendt var der også en del ændringer syd for grænsen. Flensburg var ikke længere centrum for et større opland, men blev til en grænseby i et udkantsområde. Som tak for at byen stemte på at ville forblive i Tyskland, blev Deutsches Haus givet til byen.

1920 blev grænsen draget og kontakt henover grænsen blev gjort meget besværlig. I 1922 trådte den dansk-tyske traktat i kraft. Traktaten regulerede de

-
- 1 "Kravet om national selvbestemmelse blev i 1800-tallet taget op af en række folkegrupper under fremmed styre og blev under 1. Verdenskrig gjort til officielt krigsmål for de allierede, bl.a. i den amerikanske præsident Wilsons Fjorten Punkter. Princippet kom til at ligge til grund for de nye grænsedragninger og statsdannelser i Europa efter 1. Verdenskrig. Efter 2. Verdenskrig blev princippet om folkenes ligeret og selvbestemmelse gjort til et bærende princip i FN-pagten." denstoredanske.dk
 - 2 Se også Morten Andersen: Den folte grænse: Slesvigs deling og genopbygning 1918-1933. Aabenraa 2008

forhold, som vedrører grænsen. Nogle overenskomster var mere kortvarige og handlede om praktiske aspekter af den nye grænsedragning. Andre var fastlagte for nogle år, mens nogle bestemmelser har gyldighed den dag i dag, eksempelvis vedligeholdelsen af den fysiske synlige grænse, herunder grænsestenene. Der gennemføres inspektioner af grænsen og grænsestenene hvert 10. år, sidste gang i 2014.

Oprettelsen af den dansk-tyske grænsevandløbskommission kan ses som den første grænseoverskridende institution.

Fire år senere i 1926 ophævede myndighederne visumtvangen til grænsepassagen. Dette gjorde livet betydeligt lettere for de familier, der blev adskilt i forbindelse med grænsedragningen. En yderligere forbedring betød tiøres-pas-udstedelsen i 1929. Kortvarige besøg var herefter mulige, og i praksis betød ordningen rejsefrihed. Ordningen blev indskrænket og senere ophævet efter nazisternes magtovertagelse i Tyskland.

Mellemligstidens begyndelse i 1920'erne var en sprælsk periode. Der var både kunstnerisk og kulturel udfoldelse i Berlin og andre byer, byggestiler som Bauhaus-stilen blev opfundet, og samfundet ændredes totalt. Kvinder begyndte at gå med bukser, homoseksuelle fik større frihed og var mere synlige end før.

Samtidigt var Tyskland blevet pålagt høje, såkaldte reparationsbetalinger efter 1. Verdenskrig, og der blev trykt flere pengesedler, hvilket førte til hyperinflation. Arbejdsløsheden blev endnu højere efter børsen i New York krakkede i 1929. I Sønderjylland var der landbrugskrise.

Sammenfattende var det første årti efter krigen en fase, hvor man på begge sider af landegrænsen skulle orientere sig i en dansk hhv. tysk nationalstat. Samarbejdet stod ikke i fokus.

Foto: Martin Ziemer

1933-1945: Nazister, krig og besættelse

Med den økonomiske krise var grobunden lagt for opkomsten af Adolf Hitler og hans følgere, der allerede i 1923 havde forsøgt deres første statskup. Ti år senere var tiden en anden og Hitler udnyttede de nye demokratiske institutioner til sine formål. Udnævnelsen som rigskansler i januar 1933 og diktaturet skabte frygt i nabolandet - det politiske systemskifte i Tyskland kunne ikke undgå at påvirke forholdet til den nordlige nabo. I løbet af 1930'erne havde Danmark økonomisk fremgang, men perioden var præget af frygten for den sydlige nabo. Man fortsatte sin neutralitetspolitik fra 1. Verdenskrig og tog imod en ikke-angrebspagt fra Tyskland i maj 1939. Pagten var ikke det papir værd, det var skrevet på, hvilket viste sig i september med det tyske overfald på Polen og starten på 2. Verdenskrig.

I april 1940 besatte Tyskland Danmark. Denne besættelse foregik stort set lydløst. Tropperne krydsede grænsen tidligt om morgenen, og der blev udelukkende kæmpet i Sønderjylland. Faldskærmstropperne ved Aalborg og i København fik

Foto: Colourbox

ingen modstand. Den tyske ambassadør Cecil von Renthe-Fink³ overrakte udenrigsministeren et dokument, hvori besættelsen blev præsenteret som en beskyttelse mod en mulig besættelse fra Storbritannien. Den danske regering valgte at gå ind på denne argumentation og forbeholdt sig retten til at fortsætte det politiske og administrative system. Modsat mange andre besatte lande fik Danmark således ingen tysk forvaltning, og den såkaldte samarbejdspolitik formåede langt hen ad vejen at beskytte befolkningen for overgreb, i hvert fald indtil 1943.

Et andet aspekt var, at naziststyret anerkendte 1920-grænsen, og ikke ønskede en indlemmelse af Sønderjylland. For den grænsenære trafik betød besættelsen dog en massiv indskrænkning, der blev indført visumpligt igen. Generelt var perioden fra 1933 og frem til 1945 præget af det nazistiske regime i Tyskland, krigen og dens følgevirkninger. Et grænseoverskridende samarbejde blandt ligeværdige partnere var ikke muligt.

3 "Cecil von Renthe-Fink, 1885-1964, tysk diplomat. Renthe-Fink udnævntes i 1936 til gesandt i København og blev ved besættelsen 9.4.1940 rigsbefuldmægtiget, dvs. øverste tyske politiske instans i Danmark. I 1939 var han blevet medlem af NSDAP, men uden særlig status. Renthe-Fink forsvarede samarbejdet med den danske regering og argumenterede imod, at de danske nazister kom til magten." denstoredanske.dk

1946-1954: Efterkrigstiden

Grænsen var lukket efter den tyske kapitulation i maj 1945 og åbnedes kun langsomt. I 1946 kunne der igen sendes breve over grænsen. Forholdet mellem de to stater stod på stand-by i den tidlige fase. Efter Forbundsrepublikken blev grundlagt i 1949, var der dog igen basis for mellemstatslige kontakter.

I 1949 blev den gamle tradition med tilbagevendende grænseinspektioner genoptaget. De nye forhold førte også til, at tyskere igen fik lov til at rejse ind i Danmark, fra 1954 uden visum. Året efter blev også lystbådssejladsen på Flensborg Fjord tilladt igen. I begyndelsen af 1950'erne så man også den spæde start på noget, der kunne blive til et nyt dansk-tysk samarbejde. En dansk-tysk bogudstilling i Flensborg blev således det første grænseoverskridende arrangement efter krigen.

Der gjorde sig også helt specielle forhold bemærket i grænselandet direkte efter krigen. Således var der et stærkt ønske i den dansksindede del af befolkningen syd for grænsen, at der skete en grænseflytning sydpå. Danmark til Ejderen blev et slagord, og der var kredse i Danmark, som understøttede foretagendet ret så kraftigt. Denne politik blev dog ikke støttet af den danske regering, der tværtimod

Foto: Martin Ziemer

havde udtalt sig afvisende om en engelsk forespørgsel direkte efter krigen, man ville undgå en Pandoras æske med hensyn til grænseflytningen.⁴

Ideen om en mulig flytning af grænsen og en ny folkeafstemning fik modvind fra tysk- og slesvig-holstensk-sindede. Der blev ført hårde debatter i den såkaldte sindelagskamp og begge sider stod uforsonlige overfor hinanden. Helt op til midten af 1980'erne påvirkede stridighederne forholdet mellem fler- og mindretal syd for grænsen.

Samtidigt var det tyske mindretal stærkt berørt af retsopgøret i Danmark. Mange unge mænd, som havde meldt sig frivilligt til det tyske militær, blev fra 1945 fængslet i Fårhuslejren. Det tyske mindretal havde længerevarende interne diskussioner om besættelsestiden og mindretallets rolle. Centralt stod meget tidligt, allerede ved grundlæggelsen af mindretalsorganisationen Bund deutscher Nordschleswiger i 1945, bekendelsen til og loyaliteten overfor den danske stat.

Sammenfattende kan perioden direkte efter 2. Verdenskrig beskrives som en fase, hvor eftervirkningerne stod i centrum. Grænseoverskridende samarbejde var ikke muligt, indtil 1949 eksisterede der ingen tysk stat syd for grænsen, så al kontakt foregik med og via besættelsesmagterne.

4 Se også Axel Johnsen: Dannevirke mænd og Ejderfolk: den grænsepolitiske opposition i Danmark 1920-1940. Flensborg 2005

1955-1972: København-Bonn og dens følger

I 1950'erne oplevede Tyskland en økonomisk vækstperiode - efter bruddet med alliancepartneren Sovjetunionen var der igangsat et stort amerikansk støtteprogram. Mange gamle nazister blev rehabiliteret eller slet ikke juridisk forfulgt, hvilket var udbredt praksis i Schleswig-Holstein. Nu handlede det om at genopbygge landet og skabe et demokratisk system. I 1955 blev Vesttyskland indbundet i NATO, hvilket skabte mulighed for at flere af nabolandene, heriblandt Danmark, genoptog de bilaterale forhold.

Også grænselandet fik tømbruddet at mærke. Her var det de såkaldte København-Bonn-erklæringer, der skabte grobund for et bedre forhold til naboen, for de lagde låg på diskussionerne om en mulig flytning af grænsen og det uafklarede mindretalsspørgsmål. Erklæringerne gav retten til fri bekendelse af tilhørsforhold til det danske mindretal i Sydslesvig og ligeledes til det tyske mindretal i

Foto: Colourbox

Sønderjylland. Mindretalsaftalen betød samtidig, at både det danske mindretal syd for grænsen og det tyske mindretal nord for grænsen fik bedre betingelser for at udfolde deres kulturliv på skoler og i foreninger. København-Bonn-erklæringerne ses i dag som eksemplariske.

Perioden mellem 1955 og 1973 var generelt præget af mere afklarede forhold end de foregående. I Aabenraa afholdtes "de dansk-tyske dage" for første gang i 1960 og herefter cirka hvert andet år, skiftevis på dansk og på tysk side. Samtidigt var hele regionen inde i en økonomisk vækstfase. Med oprettelsen af EØF (det Europæiske økonomiske Fællesskab) blev det attraktivt for danske virksomheder at åbne filialer i Vesttyskland, og i 1958 åbnede Danfoss som den første danske industrivirksomhed en fabrik i det sydlige Schleswig.

Politisk set handlede det også om tøjbrud. Schleswig-Holsteins ministerpræsident Helmut Lemke blev den første tyske toppolitiker, som Danmark tog imod efter krigen. Dette skete i 1963, 18 år efter krigens afslutning.

Perioden var præget af et ønske om normalisering af forholdene, og dertil hørte også anerkendelsen af mindretalsrettighederne, hvormed der blev sat et punktum efter mange års grænsestridigheder og diskussioner. Anerkendelsen af mindretalsrettighederne var med til at skabe forudsætninger for et regulært grænseoverskridende samarbejde.

1973-1981: Danmark i Europa

Hvor den foregående periode handlede om at få etableret stabile forhold på tværs af grænsen, blev det mest kendetegnende for de tidlige 1970'ere, at man fra dansk side kom med i det europæiske samarbejde i EF – noget, som Forbundsrepublikken allerede var dybt involveret i fra starten. For grænselandet fik medlemskabet stor betydning, idet det gjorde kontakten henover grænsen endnu nemmere.

Forud for indtrædelsen havde der været en del overvejelser i Schleswig-Holstein om en mulig etablering af en såkaldt Euroregion. Disse planer blev i første omgang afvist af Udenrigsministeriet. Danskerne erklærede sig dog rede til at samarbejde om konkrete problemstillinger. De grænsenære kommuner tog det første skridt, hvilket førte til oprettelsen af Flensburg-Fjord-kommissionen, et kommunalt, grænseoverskridende samarbejdsorgan, som havde til opgave at undersøge og forbedre vandkvaliteten i fjorden. Indtil 1983 mødtes man i det forum, og udover vandkvaliteten drøftede man også andre emner, som havde relevans for det dansk-tyske samarbejde i grænseregionen. I 1977 blev desuden det såkaldte Dansk-Tyske Forum oprettet. Sønderjyllands Amt, Kreis Schleswig-Flensburg, Kreis Nordfriesland og Stadt Flensburg var involveret i dette uformelle grænseoverskridende kontaktforum.

Sammenfattende kan perioden ses som en spæd start på et formaliseret samarbejde, og man kiggede her især på andre grænseregioner, som allerede havde udviklet et formaliseret samarbejde fra midten af 1950'erne og opefter. Hvor man i det dansk-tyske grænseområde stadig arbejdede fra sag til sag, var der i de tyske områder, som grænser op til Holland, Belgien og Frankrig, for længst opstået formaliserede samarbejdsorganisationer, og især tyske politikere fra Schleswig-Holstein var stærkt interesserede i disse samarbejder og lod sig inspirere.

Foto: Colourbox

1982-1996: På vej mod formaliserede forhold

1980'erne indledtes med et politisk generationsskifte i grænselandet. Kresten Philipsen afløste Erik Jessen som amtsborgmester i Sønderjylland. Samtidigt afløste Uwe Barschel Gerhard Stoltenberg som ministerpræsident i Schleswig-Holstein. Denne nye politiker-generation var ikke aktivt blandet ind i krigen, og dette faktum var med til at kommunikationen henover grænsen blev forbedret væsentligt. I 1988 vedtog Schleswig-Holstein og Sønderjyllands Amt et fælles grænseoverskridende udviklingsprogram med henblik på at søge EF-midler til grænseregionen. Muligheden for at hente EF-tilskud stod central i samarbejdets startfase. Samtidigt kunne flere og flere politikere på begge sider af grænsen se det fornuftige i et velfungerende samarbejde. De fælles anstrengelser gav pote, da grænseregionen i 1990 fik bevilliget penge til grænseoverskridende formål. Disse penge kom direkte fra det første Interreg-program, og blev startskuddet til regionens brug af Interreg-programmerne de følgende årtier.

Men formaliseringen var endnu ikke sket, man arbejdede stadig fra sag til sag. Under den første Grænselandskongres i 1995 opfordrede Schleswig-Holsteins europaminister Gerd Walter til oprettelsen af en Euroregion Slesvig. Amtsborgmester Kresten Philipsen reagerede positivt på dette forslag.

Fasen kan generelt karakteriseres som en mellemliggende fase, hvor der endnu herskede skepsis overfor et fast etableret samarbejde. Man arbejdede hellere fra sag til sag, for man mente, at faste rammer ville føre til mindre autonomi. På den danske side spillede den traditionelt Europa-kritiske holdning med ind, men i det lange løb overbeviste især det finansielle aspekt.

Foto: Colourbox

1997-2007: Et fælles grænseland

I foråret 1997 blev der diskuteret for og imod et formaliseret samarbejde. På den danske side blev der protesteret imod oprettelsen af det grænseoverskridende samarbejde og oprettelsen af Euroregion Slesvig⁵ samt mod Danmarks indtræden i Schengen-samarbejdet. Her gjorde det danske mindretal med sin centrale skikkelse Karl Otto Meyer sig bemærket som stærke modstandere af samarbejdet. Man frygtede at miste sin rolle som primær brobygger over grænsen. På dansk side blev der oprettet en borgerliste, som kom ind på Amtsrådet for en enkelt valgperiode. En protestaktion ved grænsen i Kruså kom i de danske og tyske nyheder.

I september 1997 blev Region Sønderjylland/Schleswig (eller Slesvig – i starten var skrivemåden overladt til parterne) oprettet efter enstemmige beslutninger i Sønderjyllands amtsråd, landdagen i Schleswig-Holstein samt Kreis Schleswig-Flensburg, Kreis Nordfriesland og Stadt Flensburg. Da man underskrev aftalen, var forventningerne store og med den offentlige bevågenhed regionen fik fra starten af, var det tydeligt, at arbejdet ikke alene havde en konkret forvaltningsside, men også et politisk aspekt og en signalværdi. Modstandernes frygt var, at den nyoprettede Region Sønderjylland/Schleswig ville afkræve suveræniteten. Dette var der dog aldrig tale om.

Grundlæggelsen af Region Sønderjylland/Schleswig i 1997 betød i praksis, at man rådede over en stærkere institutionel struktur til at støtte det grænseoverskridende samarbejde. I starten var opgaven at etablere et dansk-tysk sekretariat, for et sådant fandtes ikke endnu. Til sekretariatets opgaver hørte opbyggelsen og serviceringen af Regionalrådet; der skulle arbejdes på kommunikationen udadtil, og generelt etableres nye kutymer for fælles dansk-tyske møder. Der skulle findes svar på en række spørgsmål: Hvordan holdes der møde? Hvem må tale på hvilket sprog? Hvad er de formelle og uformelle regler ved afholdelse af politiske møder? De interne papirer afspejler, at disse spørgsmål fyldte meget i starten.

I 2001 kom Danmark ind i Schengen-samarbejdet. De gamle grænsebygninger blev revet ned og den faste kontrol ved grænsen blev afskaffet. Grænsens kontrolfunktion blev nu mere flydende og dansk og tysk grænsepoliti fik fælles

5 Inden oprettelsen af det grænseoverskridende samarbejde var Euroregion Slesvig den favoriserede betegnelse på tysk side. Det blev dog hurtigt klart, at dansk side ikke kunne gå med til betegnelsen Euroregion, hvorfor man valgte region i stedet. Den danske skrivemåde Slesvig blev bibeholdt i de første år, hvor den danske og den tyske betegnelse blev brugt side om side. Sammen med skråstregen i Region Sønderjylland/Schleswig blev denne sprogbrug dog lagt på hylden i 2002.

kontorer. Man fik lov til at forfølge biler henover landegrænsen, når dette var nødvendigt.

I 2002 blev regionens navn ændret til Region Sønderjylland-Schleswig. Forud var der gået en navnedebat, og man blev enige om, at en bindestreg var et mere positivt signal end en adskillende skråstreg.

Allerede næsten fra starten af var der, ved siden af det politisk-administrative arbejde, fokus på kulturen. Fokus på kulturområdet blev begrundet med, at man med kulturelle tilbud og møder kan skabe konkrete kontakter imellem borgerne. Fra 2002 blev der officielt oprettet en særlig kulturpulje til små kulturprojekter med et fælles budget fra partnerne. Disse penge var også tidligere kommet fra partnerne, men nu blev proceduren ændret og kulturudvalget kom ind over bevillingerne – kulturen blev en del af en politisk proces. Denne selvdrævn kulturpulje gik i 2004 over i People to People -Interreg-projektet.

I 2004 flyttede Regionskontoret og blev lejer hos FDE på Lyren i Padborg. Det viste sig hurtigt, at det nye sted, om end lidt udenfor Padborg, var meget godt beliggende tæt på motorvejen. Mens man indtil 2004 overvejende fik besøg af kulturaktører og politikere, kom der en ny gruppe gæster til fra 2004: grænsependlerne. Interreg-projektet Infocenter Grenze-Grænse tiltrak så mange, at der de første dage var kø ud til parkeringspladserne – åbenbart havde man ramt plet, og succesen førte til at rådgivningen af grænsependlere og alt, hvad der hører med af kontakter til arbejdsmarkedets aktører, blev en fast del af arbejdet fra midten af 2007. Regionskontor & Infocenter hørte nu sammen, og blev til et kompetencecenter, hvor borgere, virksomheder og offentlige institutioner fra begge sider af grænsen kan få oplysninger om arbejdsmarkedsrelaterede forhold.

Den 1. januar 2007 trådte kommunalreformen i kraft. Kommunalreformen i Danmark fik også betydning for det dansk-tyske grænseland, for samarbejdet skulle reorganiseres med en ny sammensat medlemsskare til Regionalforsamlingen, som efterfulgte Regionalrådet. Nu skulle de nye storkommuner Tønder, Haderslev, Sønderborg og Aabenraa og det nyoprettede Region Syddanmark ind i samarbejdet. Reformen førte også til en ny partnerskabsaftale mellem Land Schleswig-Holstein og Region Syddanmark i 2007, der afløste den tidligere partnerskabsaftale mellem delstaten og Sønderjyllands Amt fra 2001.

Region Sønderjylland-Schleswigs første årti havde en grundlæggende funktion for det dansk-tyske samarbejde. Flere samarbejder fulgte årene efter, og sidenhen er der opstået mange nye grænseoverskridende netværk og projekter. I mange af disse projekter har både det danske og det tyske mindretal været yderst aktive, og er således gået fra at være kritiske overfor det grænseoverskridende samarbejde til at være positive og understøttende.

Foto: Region Sønderjylland-Schleswig

Foto: Region Sønderjylland-Schleswig

2008-2019: Fremskridt og pragmatisme

Mens samarbejdet var i en opbygningsfase i de første ti år, handlede de efterfølgende år om konsolidering af de eksisterende rammer, også efter kommunalreformen, og om en videreudvikling af samarbejdet. Regionskontor & Infocenter var aktør på området, men nye samarbejdspartnere meldte sig på banen i disse år.

Infocenter blev et omdrejningspunkt for diverse initiativer på det dansk-tyske arbejdsmarked. Interreg-projektet Pontifex Brückenbauer-Brobygger (2010-2014) skulle afdække hindringer for den grænseoverskridende mobilitet. Sammen med andre aktører kom der fart på bl.a. den gensidige anerkendelse af erhvervsuddannelser, emner som børnepenge og skatteregler for grænsependlere blev taget op. Samtidigt blev der arbejdet ihærdigt på at få danske og tyske myndigheder klædt på til det internationale arbejdsmarked, hvorfor Regionskontor & Infocenter løbende har været i kontakt med kommunerne på sagsbehandler- og ledelsesniveau. Formålet var, at ingen grænsependler skal falde igennem sikkerhedsnettet.

Også kulturområdet så mange ændringer i denne periode. Siden People to People startede som det første Interreg-projekt med en mikroprojekt-pulje, har Region Sønderjylland-Schleswig stået for flere kulturprojekter: Kulturbro, KulturDialog, KursKultur og senest KursKultur 2.0, der alle havde det mellemfolkelige møde som kerneområde, men som blev udvidet betragteligt mht. opgaver.

Siden Region Sønderjylland-Schleswigs grundlæggelse er udviklingen af nabosprogskompetencer i dansk og tysk blevet fremhævet som en kerneopgave. Allerede i 1998 blev arbejdsgruppen Sprog og interkulturel forståelse etableret. Arbejdsgruppen skulle undersøge, hvordan sproglige og kulturelle barrierer i Region Sønderjylland-Schleswig kunne overvindes. I 2004 vedtog Region Sønderjylland-Schleswigs bestyrelse en resolution med hensyn til styrkelse af kompetencer i nabosproget. Året efter blev der igangsat en sprogkampagne, hvorigennem der skulle udvikles aktiviteter og projekter, der ville fremme interessen for nabosproget. På kulturudvalgets initiativ blev der udviklet en følge-strategi i 2019.

Sprogprojektet professor dr. ABC modtog i 2009 den Europæiske Sprogpris.

I 2011-12 søgte Sønderborg med Sønderjylland-Schleswig om at blive europæisk kulturhovedstad i 2017. Fokus på kulturen førte til mange nye initiativer, som også bestod efter at Sønderborg tabte slaget til Aarhus. Regionen var projektpartner og bakkede op om initiativet.

Samtidigt blev der i 2012 forberedt en udvidelse af Den sønderjyske kulturaftale til en aftale, som for første gang også skulle omfatte kommunerne syd for grænsen. Kulturaftale Sønderjylland- Schleswig startede i 2013 og varede til 2016. Den 3. februar 2017 underskrev partnerne en ny aftale, der smugstartede den 1. januar 2017.

150-års-jubilæet for slaget ved Dybbøl den 16. april 1864 var et gennemgående emne hos især de danske, men også de tyske partnere i perioden op til 2014. Med dette historiske jubilæum for en afgørende periode i det dansk-tyske grænseland blev der set tilbage på konfliktrige år i grænselandet, men også set fremad. De historiske foreninger, kommunerne og andre aktører gennemførte arrangementer i løbet af hele år 2014.

I april 2015 underskrev den danske skatteminister og den slesvig-holstenske ministerpræsident en fælles erklæring om vækst og erhvervsudvikling i det dansk-tyske grænseland. Regionen medvirkede aktivt til forberedelsen af denne erklæring. Aftalen førte til en række forbedringer for grænsependlere, blandt andet blev der etableret et samarbejde mellem Region Sønderjylland-Schleswigs Infocenter og SKAT.

I 2016 lancerede den danske regering en Tysklandsstrategi. Denne havde som hovedformål at støtte den danske fremgang på eksportmarkedet Tyskland. Samtidigt satte Kulturministeriet en Tyskland-satsning for årene 2018-2020 i gang. Fokus blev lagt på det kunstneriske samarbejde med alle delstater, ikke alene Schleswig-Holstein. Der blev sat fokus på kulturturisme via et tættere samarbejde mellem Visit Denmark, Hamburg, Wonderful Copenhagen og Visit Aarhus. Satsningen kulminerer med det dansk-tyske Kulturelle Venskabsår 2020. Dette ses som en integreret del af markeringen af 100-året for grænsedragningen i 2020.

I de forløbne år skulle grænseregionen også forholde sig til verdenspolitikken. Borgerkrigen i Syrien fik således konkret betydning for grænseregionen, da mange mennesker fra landet valgte at flygte til de skandinaviske lande i efteråret 2015. Ruten gik delvist over Femern Bælt, men hovedsageligt over landegrænsen. For en kort stund blev banegården i Flensburg stedet, hvor turen til Skandinavien blev organiseret. Som reaktion derpå valgte den danske regering at indføre midlertidig grænsekontrol pr. 1. januar 2016. Denne er blevet forlænget ad flere omgange indtil idag.

Selvom der har været rejst kritik fra den tyske side, har grænsekontrollen dog ikke ændret på det dansk-tyske samarbejde, der således har vist sig at være yderst stabilt og gavnligt for begge sider. Det samme gælder i øvrigt for opførelsen af vildsvinehegnet 2018-19, hvor der også har været kritiske røster syd for grænsen. Heller ikke denne diskussion har på nogen måde rokket ved det formaliserede samarbejde. Her har politikerne ageret med både pragmatisme og fremtidssyn.

Foto: Tim Riediger

Epilog

De forløbne 100 år har været en meget omtumlet periode for hele grænselandet. Ikke alene grænsedragningen i 1920 har spillet med ind. Også det faktum at regionen ligger ved grænsen og dermed tilhører to nationale politiske systemer, har ført til ekstreme spændinger som følge af 2. Verdenskrig og besættelsen. Der skulle gå mange år, før der kunne etableres normaliserede forhold og endda et nyt samarbejde, som anerkender grænsen og samtidigt søger at mindske generne.

Mens grænsen i start-perioden primært har været en skillelinje, så er der sket betydelige ændringer siden midt-90'erne, hvor Region Sønderjylland-Schleswig blev grundlagt og Danmark kom ind i Schengen-samarbejdet. Selv i de seneste år, hvor det nationale har vundet frem igen og der har været europæiske kriser, har grænselandet holdt fast i dets gode samarbejde. Både fler- og mindretal i grænseregionen kan se fordelene i at have et fast samarbejde med samarbejdsorganer, netværk og dertilhørende regelmæssige møder og udvekslinger. Dialogen kører fortsat henover grænsen – og er, efter mere end tyve år, blevet så stabil, at Region Sønderjylland-Schleswig ser positivt fremad mod år 2020.

Foto: Martin Ziemer

Litteratur

Graw-Teebken, Andrea: Grenzüberschreitende Kulturarbeit – seit 1997 bei der Region Sønderjylland-Schleswig. i: Grenzfriedenshefte 1-2018, s. 43-54.

Graw-Teebken, Andrea: 20 Jahre Region Sønderjylland-Schleswig. Ein Rückblick auf die grenzüberschreitende Zusammenarbeit 1997-2017. i: Grenzfriedenshefte, Jahresband 2017, 64. Jg., S. 5-20.

Klatt, Martin: Fra modspil til medspil? Grænseoverskridende samarbejde i Sønderjylland/Schleswig 1945-2005. Sønderborg 2006

Regionskontor & Infocenter: 20 års samarbejde 1997-2017/ 20 Jahre Zusammenarbeit 1997-2017. Padborg 2017

Region Sønderjylland-Schleswig: Årsberetninger 1998-2018

